

WINSTON CHURCHILL

Av professor GEORG ANDRÉN, Göteborg

WINSTON CHURCHILL gjorde sitt inträde i engelsk politik, just som det nya seklet sett solen gå ned över det viktorianska tidevarvet. Han kunde haft tillfälle att njuta fredens och det engelska societetslivets glädjeämnen, ty han tillhörde genom sin börd de kretsar, för vilka alla engelska portar stodo öppna. Han var en Churchill, en ättling till hertigen av Marlborough och en son till det konservativa partiets förre ledare i underhuset, »finansministern utan en budget», lord Randolph Churchill. Men hans äventyrslystna blod hade fört honom ut i fyra krig — i trenne olika världsdelar. Nu hade han kommit hem, omstrålad av den lustre, som hög börd gav, och av den glans, som berömda äventyr och dater kunde förläna. Dessa sistnämnda voro allt annat än vardagliga och en modern press och hans egna föredragsturnéer hade sört för deras publicitet. Särskilt flykten från fånglägret i Pretoria hade under ett av boerkrigets dystraste skeden givit engelsmännen en länge efterlängtd bild av brittisk företagsamhet och brittisk lycka. Men den unge mannen hade också litterära framgångar bland sina föregående. Krig och briljanta böcker om krig voro en icke föraktlig »double first class», om den också avsevärt avvek från den kombination av latin och matematik, som var de gamla universitetens.

När Churchill i kung Edvard VII:s första parlament och i seklets första session slog sig ned på en bemärkt plats på den konservativa majoritetens och den konservativa regeringens sida, som en »honourable and gallant member», ännu icke mer än 26 år gammal, mottogs han helt visst med stora förhoppningar. De konservativa behövde förstärkning. De voro visserligen vid makten, men deras framtidsutsikter syntes icke lovande. I spetsen för partiet stod den gamle världskloke pessimisten Salisbury. Vid hans sida fanns systersonen Arthur Balfour, mannen som tjusade alla, som kommo honom nära, med sin glada älskvärdhet och sin fina dialektik, men som också hade ingivit respekt genom sin hårda hand

med irländare och sin snabba och säkra replikkonst i underhuset, vars ledare han var. T. o. m. för den unga, liberalt ortodoxa Mary Gladstone hade han varit *King Arthur*. Men hans filosofiska skepsis höjde honom alltför mycket över den stora massan. Framför allt fanns där Joseph Chamberlain, den forne radikalen, nu den imperialistiske kolonialministern, underhusets skarpaste debattör och mest markanta personlighet. Men även hans stjärna var i nedan, ty han var redan 65 år gammal och den propaganda för en imperialistisk tullpolitik, som han snart skulle begynna, skulle blott vinna ett halvhjärtat stöd från partiets majoritet och motstånd från andra delar därav.

Den unge Churchill ville lika litet som fadern göra en regelrätt parlamentarisk karriär genom flit och renlärighet. Liksom denne ville han forcera positionerna, driven av en stor ambition och ett ungdomligt övermod. Om skuggor föllo över partiets väg var han icke benägen att genom en alltför strikt observans av släktens spanska valspråk från 1600-talet, »fiel pero desdichado», trogen och olycklig, förstöra sin egen framtid.

Faderns meteorliknande bana i engelsk politik hade betecknats av skarpa angrepp mot Gladstones ministär och försmädliga sidohugg mot det egna partiets respektabla medelmåttor. Den unge Winston skulle snart pröva den sistnämnda metoden. Till den liberala oppositionens oförställda skadeglädje riktar han ett angrepp mot försvarsministerns förslag till arméreform, för att mot detta hävda faderns krav på strängare ekonomi. »I am glad», säger han, »that the House has allowed me, after an interval of fifteen years, to lift again the tattered flag of retrenchment and economy — the tattered flag I found lying on a stricken field.» Den angripne ministern gav ett icke ovärdigt svar. Han hoppades, att den dag skulle komma, då Churchills omdöme skulle växa upp till jämnhöjd med hans skicklighet, och förmodade att han en gång skulle ångra, att han predikat imperialism utan villighet att bära imperialismens bördor. I konservativa kretsar väckte Churchill farhågor för att hans öde skulle bli en tragisk upprepning av faderns; i liberala cirklar hoppades man på en skicklig konvertit.

Men ännu var situationen icke mogen. Hans omdömesgillhet ifrågasattes såväl av de konservativa, vars enfant terrible han var, som av de liberala. »The want of judgment of the fellow is despairing, but there is a good deal of force in his oratory», säger den

gamle liberale ledaren Sir William Harcourt. Han torde icke ha varit ensam om sin uppfattning. Winston Churchill syntes, med den självkänsla som fyllde honom, närmast benägen att bryta sin egen väg i engelsk politik. Hans fader hade försökt detsamma — men den vägen hade blivit så kort. Churchill hade tillåtit sig ett par mindre avsteg från den ortodoxa frihandelsläran, när Joseph Chamberlain 1903 tog upp en imperialistisk tullpolitik på sitt program. Den fråga, som sålunda blev aktuell, fordrade ett svar, och Churchill har aldrig varit sen att giva ett klart svar på en klar fråga. Lord Randolph hade med »fair trade» som slagord propagerat en protektionistisk politik; Winston Churchill tog denna gång bestämt parti för frihandeln, medan många av hans konservativa partikamrater föredrogo att sväva på målet. Men han visade ingen iver att brådstörtat bryta banden med sitt parti. I brev till hertigen av Devonshire uttalar han (1 sept. 1903) en önskan att så länge som möjligt uppskjuta den konflikt, som han tror oundviklig. Men han begär av regeringen ett bestämt besked i tullfrågan före mitten av oktober samma år. Och han gör ingen hemlighet av att han väntar »a gigantic political landslide» som resultat av regeringens tvetydiga hållning i tullfrågan och att han själv är beredd att övergå till det liberala partiet. Han hade redan länge varit synlig bland liberalismens intellektuella. Han kände att strömmen höll på att vända sig och han ville vara med strömmen. Balfours dialektiskt skickliga tvetydighet kunde icke dölja sprickan i det konservativa partiet. Churchills försök att vinna hertigen av Devonshire för en återgång till det liberala parti, som denne övergivit 1886, misslyckades emellertid. Churchill tog då ensam steget över till det liberala partiet. Hans fader hade med delvis radikala åsikter stannat kvar i det konservativa partiet och detta förhållande hade bidragit till att ruinera hans karriär. Winston Churchill hade lärt av faderns misstag — och han tog steget fullt och helt. Av den konservative frihandelsvännen blev det plötsligt en radikal liberal. I maj 1904 slog han sig ned vid Lloyd Georges sida på oppositionens bänkar. Så grundlades en politisk förbindelse, som skulle vara i nära 20 år. I sitt första större tal från den liberala regeringsbänken ej fullt två år senare fäller han några ord, som kasta ett blixtljus över motiven för hans övergång: »It is the same in politics as it is in war. When one crest line has been left, it is necessary to go to the next. To halt half-way in the valley between is to court swift and certain

destruction» (5 april 1906). Det passade honom icke att följa de konservativa frihandelsvännerna till det obemärkta försvinnande, som väntade dem vid nästa val. Man kan måhända tillägga, att det ej heller tilltalade hans ungdomliga kynne att hålla till i politikens tempererade zon, där det ännu finns klar och sval luft omkring frågorna och där politiken icke bara är en äventyrlig och spännande kamp utan framför allt ett allvarligt och sakligt avgörande.

Med det liberala partiet steg Churchill snabbt till makt och äreställen. När Campbell Bannerman i december 1905 gav England en liberal regering blev Churchill vid 31 års ålder understatssekreterare för kolonierna, när Asquith 1908 rekonstruerade samma ministär blev han 34 år gammal handelsminister med plats i kabinettet. Två år senare var han inrikesminister och efter ännu ett år marinminister. Vid 40 års ålder var han ledare för krigspartiet i den engelska regeringen, en ledare med europeisk betydelse och ryktbarhet långt utanför denna världsdels gränser. Indiskretioner och misstag till trots hade hans bana ständigt gått uppåt. Och det hade skett i en ständig kamp om stora frågor och med betydande män. Fadern hade varit en de hänsynslösa invektivens mästare. En ny tid krävde mildare seder även i debatten. Winston Churchill, som tydligen hade fångats av den äldre parlamentsdiskussionens beräknande elegans och hänsynslösa personliga utfall, hade svårt att acceptera en ny tids mera affärsmässiga saklighet. Hans angrepp i flanken på den konservativa ledningen hade varit en njutning för den liberala oppositionen. Hans frontangrepp från regeringsbänken mot den konservativa oppositionen voro lika ungdomligt personliga. Överhusets konservative ledare, den gamle lord Lansdowne får en breddside för sin »air of solemn humbug», och *Times* får veta att den är mållös i sin indignation över home rule och behöver tre spalter för att uttrycka sin mållöshet. Själv är han aldrig mållös. Från regeringsbänken och på talarstolar ute i landet utvecklar han med brio och skicklighet den radikala liberalismens program. Rågången mellan konservatism och liberalism hade han klart överskridit; gränsen mellan liberalism och socialism är mera aktuell för honom.

Ett expansivt socialt program, sammanfattat i Lloyds ryktbara budget för 1909, krävde besparingar på andra områden, och liksom sin fader och i god överensstämmelse med sina nya pacifistiska vänner ville Churchill låta sparsamheten gå ut över flottan. Till-

sammans med Lloyd George kämpar han 1909 tappert för detta program, med mer eller mindre ärliga resignationshot. Plötsligt går det emellertid upp för Churchill att det europeiska läget hotar Englands gamla ställning, att de konservativas krav på engelska rustningar har ett djupt berättigande, och han gör en överraskande vändning från pacifism till militarism. Den av Tyskland framkallade Agadirkrisen förmår Lloyd George, som ansågs vara

fredspartiets ledare i det engelska kabinettet, till en förklaring i Mansion House: ett åsidosättande av Englands intressen kunde icke tillåtas; »peace at that price would be a humiliation intolerable for a great country like ours to endure» (21 juli 1911). Churchill kunde icke undgå att känna vilken genklang dessa ord väckte hos det engelska folket; med betecknande iver skulle han gå längre än sin vän och framför allt skulle han taga de militära konsekvenserna av sin nya syn. I ett memorandum lade han fram sina åsikter rörande Englands försvarsproblem. Någon tid därefter får inrikesministeriet och amiralitetet byta

chefer; Churchill blir förste amiralitetslord. Englands pacifister och Tysklands imperialister jubla — ty de veta ingenting om Churchills nya kurs. Under opposition icke minst från Lloyd George, vars sociala politik Churchill givit sitt kraftiga stöd, lyckas Churchill till sist genomdriva ett upprustningsprogram i fråga om flottan, som skulle förmå de konservativa att förlåta honom många äldre försyndelser. Samtidigt var han ivrigt verksam för den liberala regeringens sociala och konstitutionella reformförslag och stärkte därmed sin position i det liberala partiet.

När den stora krisen kom sommaren 1914 var Churchills ställ-

By permission of the proprietors of "Punch"

Face page 102

ning mycket stark. Bland ministärens imperialister var han den främste — »with his best daemonic energy», säger John Morley. Han skulle också förstå att driva England ut i kriget. När det ödesdigra 12-slaget hade förklingat under hopplös väntan på Tysklands svar på Englands ultimatum, såg Margot Asquith marinministern försvinna genom dörren »with a happy face». Men Englands flotta var världens mäktigaste — och den var redo. Den var samlad till manöver, när stormmolnen började skocka sig, och den blev på Churchills förslag icke demobiliserad. Edvard Grey ger honom en välförtjänt eloge för denna sak och Churchill har själv icke förringat förtjänsten av sitt ingripande.

Så började kriget. Det lämnade ingenting som det förut stod. Asquith, Englands premier vid krigsutbrottet, blev störtad, med bevarad moralisk integritet men med sin politiska auktoritet allvarligt skadad; han skulle sedan aldrig återkomma i en engelsk ministär. Lloyd Georges anseende var i nedan, när kriget hotade; han skulle efter kriget framstå som den engelska segrans organisator. Churchills anseende hade nått sitt zenit, när kriget kom. Antwerpen och Gallipoli betydde svåra militära nederlag för England och svåra politiska kriser för Churchill. Och dock hade han kanhända i bägge fallen letts av en riktig tanke, en tanke, som förfuskats i utförandet. Han har själv givit goda skäl för sin ståndpunkt.

Churchill har berättat åtskilliga episoder från sina politiska erfarenheter och militära äventyr under världskriget. Och i andra engelska krigsböcker möter man Churchill i olika situationer och bedömd från mycket olika synpunkter. Mest levande är kanske dock en dagboksanteckning av Asquith från oktober 1914, publicerad i dennes *Memories and Reflections*. Återkommen från Antwerpen kommer Churchill upp till Asquith och ber denne att icke se alltför konventionellt på hans framtid. Han hade nu smakat blod och som en tiger törstade han efter mera. Han ville så snart som möjligt bli kvitt sin ministerpost, som gav honom föga att göra, och få ett militärt kommando. Tanken på Kitcheners nya praktiga arméer lämnade honom ingen ro. »Are these 'glittering commands' to be entrusted to 'dug-out trash', bred on the obsolete tactics of twenty-five years ago, 'mediocrities who have led a sheltered life mouldering in military routine', etc., etc.?» Churchills tal, säger Asquith, var »a ceaseless cataract of invective and appeal». Han förklarade »that a political career was nothing to him in comparison with military glory». Man kan icke misstaga

sig om att invektiven gällde den engelska arméns yrkesmilitärer, som enligt Churchills mening sökte tillämpa regler, som för länge sedan utformats på grundvalen av kolonialkrigens erfarenheter. Tills vidare fick han emellertid stanna på sin post. Han skulle emellertid komma i konflikt icke bara med vad han själv betraktade som gammal yrkesmässig slentrian utan också med den friska syn, som representerades av hans gamle vän och medarbetare, amiral Fisher. »How can I fight Tirpitz if every moment has to be spent in watching Churchill?» var ett betecknande ord av den gamle amiralen i denna situation. Nederlaget vid Gallipoli gjorde deras förhållande olidligt och Churchills ställning omöjlig (maj 1915). Han övertog ett föga betydande ämbete, men med bibehållande av sin plats i krigskabinetet. Balfour, hans gamle motståndare från seklets början, blev hans efterträdare i amiralitetet. Då han efter någon tid fick lämna även krigskabinetet, övergav han ministären och fick sitt befäl på västfronten (november 1915). Han föll offer för det krig mellan militärer av facket och politiker, som pågick inom den engelska statsstyrelsen under en stor del av världskriget — och som ännu pågår. Och han ville icke kvarstå i en »väl avlönad sysslolöshet», när så stora ting hände. Med ett stort och framsynt tal försvarade han sin politik i underhuset och avreste därefter som major till Frankrike. Denna rang hade han uppnått redan 1902. Att han icke kunde få ett högre befäl var en ny, svår besvikelse.

Den offentliga opinionen måste komma på avstånd från Gallipoli, innan Churchill på nytt kunde användas i en engelsk regering. Till sist, i juli 1917, vågar Lloyd George, hans vän i många strider, taga in Churchill i kabinettet som ammunitionsminister. Hans krigsprogram är nu att bekämpa u-båtarna och att f. ö. förhålla sig avvaktande till dess amerikanerna voro tillräckligt starka på västfronten. Så hade även Churchill, sitt temperament till trots, kommit fram till ett i huvudsak defensivt program.

Kriget går mot sitt slut — och till sist kan Churchills departement nedläggas. Han blir minister för lant- och luftförsvaret (1919) och för kolonierna (1921). Den röda faran, aktualiserad i det bolsjevikiska Rysslands expansion, är hans allt uppslukande intresse under dessa år. Hans visionära sinne såg på denna punkt klarare än dagens framgångsrika realpolitiker. Men hans politik och hans tal förstörde i grund hans förhållande till arbetarpartiet. Samtidigt fick den liberala tanken och det liberala partiet en allt

mera prekär tillvaro, komprometterade genom Lloyd Georges mångsträngade principlöshet. En stor propaganda kunde icke ersätta ett politiskt program, stora föregående kunde icke dölja bristen på en aktuell politik. Churchills liberala parti lever vidare i Lloyd Georges skugga och under koalitionsministärens beskydd. I denna befinna sig också det konservativa partiets intellektuella — medan partiets stora massa med stigande ovilja se ledarnas be-

blandelse med Lloyd George. Då framträder mr. Stanley Baldwin och framtvingar på Carlton Club en regimförändring (1922). Churchill får gå tillsammans med »lycksökaren» Lloyd George och »lyckoriddaren» Birkenhead, därför att en oförbrukad man med karaktär lyckades betvinga det konservativa partiet.

Churchill var nu en isolerad man. Han stod utanför de traditionella partierna. Men hans opposition mot socialismen förenade honom med de konservativa. Förgäves sökte han under nära tvenne år efter en valkrets och ett mandat. År 1924 besegrar han City och blir Baldwins finansminister. Det

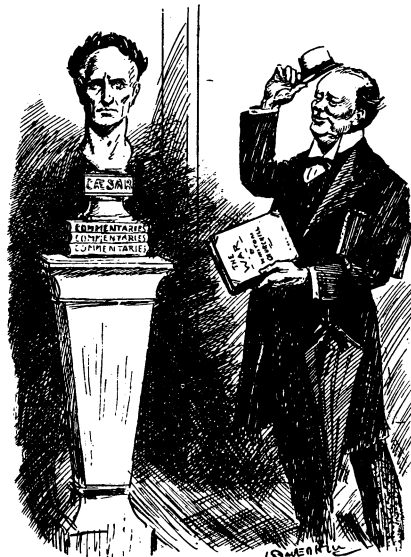
HATS THAT HAVE HELPED ME.
Mr. WINSTON CHURCHILL (*trying on Colonial headgear*). - VERY BECOMING—BUT ON THE SMALL SIDE, AS USUAL.

Reproduced by permission
of the Proprietors of Punch

Frontispiece

var hans åttonde ministerpost. Hans fader hade varit finansminister utan en budget; Winston Churchill skulle däremot få framlägga fem — inför ett underhus, som aldrig kunde lära sig att lita på att finansministern verkligen var en finansman. Hans mest uppmärksammade åtgärd var kanske Englands återgång till guldmyntfoten, — på en standard, som var tillräckligt hög för att återställa förtroendet till Englands penningmarknad men för hög för landets industri. Finansministern fick en svidande vidräkning i Keynes essay om »Mr. Churchills ekonomiska konsekvenser» och England fick en minskad utrikeshandel och en stigande arbetslöshet. Till sist fick det också bära bördan av en arbetarpartiets ministär.

Det var svåra tider för Englands borgerliga. Men Churchill är icke den, som kan förlora modet. Han var en av socialistregimens skarpaste kritiker. Hade han under sin liberala period varit hjärtligt hatad av de konservativa, så var han nu lika uppriktigt avskydd av arbetarpartiet. Som en av de första propagerade han upprättandet av en nationell samlingsministär och en snar vädjan till valmanskåren. Han förstod att strömmen ånyo höll på att vända sig. År 1922 hade han kommit för sent — ty han hade glömt Baldwin. Denna gång var han tidigt ute — men när den nationella samlingsregeringen kom till stånd fanns där ingen plats för Churchill. Baldwin visste, att Churchill var farlig både utanför och innanför en regering. När Churchill nu ställdes utanför, så berodde det kanske också därpå att bundsförvanterna med liberala och socialistiska föregående hade svårt att förlika sig med tanken på Churchill som en kollega. För några var han besvärlig, för andra var han kanske blott för stor. Snart skulle han också uppträda som regeringens opponent i

MR. CHURCHILL AND FRIEND.

Winston. — WE HAVE BOTH MADE HISTORY AND WE HAVE BOTH WRITTEN IT. LET US EXCHANGE HEADGears.

Reproduced by permission of the Proprietors of Punch

Face p. 224

den indiska författningsfrågan, som en varnare för Tysklands avsikter och som en kritiker av ministärens dröjande försvarspolitik. Men regeringens ledare ha samtidigt varit angelägna att icke bryta med den mäktige opponenten; tanken att han skulle inträda i densamma har ej sällan vunnit spridning och tilltro. Tanken torde åtminstone ha haft den effekten, att den mildrat den kritik och försvagat de framstötter, som den engelska debattens prins Rupert riktat mot regeringen och dess politik.

De ej alltför många år, då Churchill varit befriad — och säkerligen mycket ofrivilligt befriad — från ministeriella mödor, ha icke varit utan sina uppgifter. När han icke varit i tillfälle att

göra historia har han skrivit historia som få av sina samtida. Hans krigsböcker nådde sin kulmen i det stora arbetet om världskrisen, ett märkligt dokument från en märklig tid. Men även böckerna om fadern (1906) och om den förste hertigen av Marlborough (1933 f.) äro betydande verk, som ingen kan komma förbi, som sysslar med de tider, som i dem behandlas. Böckernas hjältar, medlemmar av släkten Churchill, ha båda verkat i hög grad eggande på hans egen karriär. Dessa verk ha icke kunnat skada Churchills *politiska* anseende, ty kulturella intressen och litterära förtjänster ha i England aldrig betraktats som bevis för praktisk politisk oduglighet. Av Englands premiärministrar under det sista seklet är det blott ett fåtal, som ej förr eller senare avslöjat sig som författare.

Om en så innehållsrik historia, en så mångskiftande karriär, en så mångsidig begåvning och en så stridbar karaktär som Churchills måste omdömena givetvis bliva i hög grad skiftande. Och en slutgiltig dom skall väl aldrig fällas. Icke utan skäl skulle Churchill kunna göra anspråk på att vara en stor krigare, en stor politiker, en stor författare och en stor talare. Friska äventyr, händelser av världshistorisk vikt och betydande böcker utmärka den väg, där Churchill dragit fram. Men hans rika fantasi, som ofta tillåtit honom att se längre och se bättre än sina samtida på händelsernas kommande utveckling, har understundom spelat honom spratt, som belackarna icke försummat att framhålla. Och hans inträngande skarpsinne, som hjälpt honom i många situationer, har även det sina faror, ty det teoretiskt riktiga är icke alltid möjligt att utföra. Redan i ungdomens lekar fick han pröva detta. Han fann en gång sina förföljare vid bågge ändarna av den bro, på vilken han tänkte taga sig över. Han sökte kasta sig över till ett träd, misslyckades i detta och fick i flera månader böta för sin djarva oförsiktighet. Den mycket unge Churchill, som f. ö. så litet föregriper den kommande mannen, har på denna punkt visat mannens art. Olyckshändelserna i Churchills liv äro just av detta slag. Kanhända ha de mest träffande orden om Churchill sagts av Bonar Law. I en svår stund för Churchill — då denne lämnat Asquiths ministär för att taga ett lägre befäl i Frankrike — yttrade den konservative ledaren om den fallne politikern: »He has the defects of his qualities, and, as his qualities are large, the shadow which they throw is fairly large also. But I say deliberately that in mental power and vital force he is one of the foremost men in our country.»